

## Nr 188

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99); given Stockholms stott den 12 oktober 1962.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för försvarsärenden denna dag, föreslå riksdagen att anta härvid fogat förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

**BERTIL**

/Sven Andersson

### **Propositionens huvudsakliga innehåll**

I propositionen redovisas förslag till nya principer för bestämmande av familjepenning, bostadsbidrag och näringsbidrag till egna företagare under militärtjänstgöring, avsedda att i huvudsak genomföras i administrativ väg, samt föreslås vissa härav påkallade ändringar i familjebidragsförordningen. De nya principerna innebär att företagarens förlust under militärtjänstgöringen skall beräknas på grundval av en indelning av företagen i grupper alltefter det sätt på vilket vederbörande företag drives under tjänstgöringen. I den mån företaget beräknas visa överskott påverkas familjepenningen och bostadsbidraget enligt särskilda schablonmässiga regler. Visar företaget underskott skall näringsbidrag kunna utgå i huvudsak enligt gällande bestämmelser. Sådana bidrag skall enligt förslaget kunna utgå vid sidan av familjepenning och bostadsbidrag. Slutligen föreslås en höjning av näringsbidragens maximibelopp till 25 kr för dag.

## Förslag

till

## Förordning

om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99)

Härigenom förordnas *dels* att 14 § 1 och 4 mom. samt 15 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 17 § förordningen skall upphöra att gälla.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

## 14 §.

1 mom. Där Konungen ej annorlunda förordnar, må värnpliktig, som driver näring eller rörelse, *i stället för familjepennning och bostadsbidrag* erhålla näringsbidrag till bestridande av avlöningskostnader, som uppkomma till följd av att särskild arbetskraft måste anlitas för att under den värnpliktiges tjänstgöring helt eller delvis ersätta honom. Vad nu sagts skall gälla jämväl för det fall, att den värnpliktige är anställd i näring eller rörelse, som innehaves av hans hustru. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

4 mom. Bidrag må utgå med högst *tjugutvå kronor 50 öre* för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och

1 mom. Där Konungen ej annorlunda förordnar, må värnpliktig, som driver näring eller rörelse, erhålla näringsbidrag till bestridande av avlöningskostnader, som uppkomma till följd av att särskild arbetskraft måste anlitas för att under den värnpliktiges tjänstgöring helt eller delvis ersätta honom. Vad nu sagts skall gälla jämväl för det fall, att den värnpliktige är anställd i näring eller rörelse, som innehaves av hans hustru. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

4 mom. Bidrag må utgå med högst *tjugufem kronor* för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna under den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möj-

<sup>1</sup> Senaste lydelse, se 1960: 152 (omtryckt).

*(Nuvarande lydelse)*

dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitate arbetskraftens avlönande.

*(Föreslagen lydelse)*

ligheter att av inkomsterna från företaget bidra till den anlitate arbetskraftens avlönande.

## 15 §.

Därest hinder möter mot näringsens eller rörelsens fortsatta bedrivande under den värnpliktiges tjänstgöring men förutsättningar finnas för näringsens eller rörelsens återupptagande efter tjänstgöringens slut, kan, *då synnerliga skäl föreligga*, särskilt bidrag beviljas för bestridande under tjänstgöringen av utgifter, som prövas nödvändiga för att näringen eller rörelsen skall kunna av den värnpliktige efter tjänstgöringens slut återupptagas. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *tvåhundra tjugufem kronor för månad*.

Därest hinder möter mot näringsens eller rörelsens fortsatta bedrivande under den värnpliktiges tjänstgöring men förutsättningar finnas för näringsens eller rörelsens återupptagande efter tjänstgöringens slut, kan särskilt bidrag beviljas för bestridande under tjänstgöringen av utgifter, som prövas nödvändiga för att näringen eller rörelsen skall kunna av den värnpliktige efter tjänstgöringens slut återupptagas. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Näringsbidrag enligt denna paragraf må beviljas med högst *tjugufem kronor för dag*.

## 17 §.

*Den, som uppbär näringsbidrag jämlikt 14 §, äger ej erhålla annat slag av familjebidrag än sjukbidrag och begravningsbidrag.*

---

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1963.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 oktober 1962.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, SKOGLUND, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för finans-, inrikes- och civildepartementen *fråga om ändrade regler för familjebidrag till egna företagare* och anför därvid följande.

1954 års värnpliktsavlöningsutredning avgav den 30 december 1958 betänkande med förslag till familjebidragsförordning, vilka förslag lades till grund för propositionen 1960: 33. Sedan riksdagen (rskr. 137) anmält sina beslut i anledning av propositionen, varvid riksdagen bl. a. anhållit om översyn av bestämmelserna angående näringsbidragens utformning, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 3 juni 1960 åt utredningen att verkställa denna översyn. Utredningen redovisade den begärda översynen i betänkande den 29 december 1960 (stencilerat). Efter remissbehandling av betänkandet överarbetades de framlagda förslagen inom försvarsdepartementet och en promemoria i ämnet utarbetades. I promemorian redovisas förslag till nya principer för bestämmande av familjepening, bostadsbidrag och näringsbidrag till egna företagare under militärtjänstgöring. Att med militärtjänstgöring i detta sammanhang åsyftas utöver i familjebidragsförfattningarna omnämnd tjänstgöring jämväl viss civilförvarstjänstgöring framgår av riksdagens beslut i anledning av förslagen i propositionen 1962: 101. Det må slutligen framhållas att frågan om familjepeningens belopp, som bl. a. sammanhänger med frågan om storleken av penningbidragen till värnpliktiga, icke beröres i propositionen. Jag beräknar återkomma till sistnämnda frågor under 1963 års vårriksdag.

## Gällande bestämmelser

### 1. Familjepening och bostadsbidrag.

När den som driver näring eller rörelse (*företagare*) fullgör militärtjänstgöring utgår familjepening och bostadsbidrag på i familjebidragsförfattning-

arna närmare angivna villkor för i första hand företagarens hustru och barn men jämväl för hans föräldrar och husföreståndarinna samt undantagsvis för annan anhörig. När det gäller familjepeningen bestämmes i familjebidragsförordningen maximibelopp för olika kategorier av familjemedlemmar. Dessa belopp utgör f. n. för hustru och frånskild hustru ävensom i vissa fall för annan familjemedlem, som förestår hemmet, 7 kronor 20 öre för dag, för annan familjemedlem över 16 år 4 kronor 30 öre för dag samt för annan familjemedlem under 16 år 2 kronor 90 öre för dag. Bostadsbidraget utgår i första hand för bestridande av kostnader för familjebostad, högst med belopp som svarar mot de faktiska kostnaderna.

Vid bestämmande av familjepeningen och bostadsbidraget för hustru, med vilken företagaren sammanbor, samt för hans barn och adoptivbarn under 16 år, skall s. k. normerad behovsprövning tillämpas. Bestämmelser härom är meddelade i 14 § familjebidragskungörelsen (SFS 1960:153) och innefattar regler om i vad mån inkomster i familjen skall inverka på de ovan angivna maximala familjebidragsbeloppen. Behovsprövningen har till ändamål att fastställa familjebidragsbehovet, d. v. s. den familjepening och det bostadsbidrag som faktiskt bör utgå i varje särskilt fall. Bestämmelserna innebär i huvudsak följande. Är företagaren tillika löntagare skall arbetsinkomsten under militärtjänstgöringen, i den mån den överstiger en fjärdedel av den normala inkomsten, helt avdragas från familjebidraget. Har företagarens hustru arbetsinkomst är en fjärdedel därav, dock minst 300 kr, avdragsfritt belopp, medan överskjutande del med hälften avdrages från familjebidraget. Åtnjuter barn, för vilket bidrag kan utgå, inkomst av arbete, skall skäligen hänsyn tagas till denna enligt anvisningar, som meddelas av tillsynsmyndigheten, försvarets civilförvaltning. Har företagaren eller familjemedlem, för vilken bidrag kan utgå, inkomst av kapital, skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst annat än i den mån inkomsten överstiger 200 kr för månad, eller, där avdrag skett för arbetsinkomst, 100 kr för månad. Överskjutande del avdrages med hälften. Om företagaren eller nyss nämnd familjemedlem åtnjuter annan inkomst än nu sagts — här åsyftas bl. a. inkomst av näring eller rörelse — skall skäligen hänsyn tagas till inkomsten enligt anvisningar som meddelas av tillsynsmyndigheten.

I fråga om avdrag för inkomst av näring eller rörelse (*företag*) vid bestämmande av familjepening och bostadsbidrag uttalas till en början i de berörda anvisningarna, att tillsynsmyndigheten funnit skäligen att företagaren må av överskottet av avkastningen avdragsfritt behålla ett belopp av 200 kr<sup>1</sup> för månad samt att detta belopp må höjas, därest företagarens familjemedlemmar fyller ett arbetskraftsbehov i företaget, som föranledes av företagarens bortovaro och som eljest måste tillgodoses genom anställande av avlönad arbetskraft. Återstående överskott avdrages i sin helhet från fa-

<sup>1</sup> Före den 1 juli 1960 var det avdragsfria beloppet 100 kr för månad (jfr motionerna I:524 och II:651 samt L<sup>2</sup>U 7 till 1960 års riksdag).

miljepenningen och bostadsbidraget. Beträffande beräkningen av företagets avkastning ger anvisningarna följande föreskrifter.

När det gäller att beräkna avkastningen från ett företag under företagarens militärtjänstgöring respektive det särskilda arbetskraftsbehov, som familjemedlemmarna i förekommande fall fylla, uppkomma utan tvivel svårigheter. Till grund för bedömandet av avkastningen skola ligga de utgifter, som företagaren lämnar i ansökan om familjebidrag. Dessa utgifter skola dock av familjebidragsnämnderna i mån av behov fullständigas och kontrolleras.

Företagets avkastning före den värnpliktiges militärtjänstgöring har i och för sig ingen direkt betydelse för bedömningen av familjebidragsbehovet under tjänstgöringstiden. Uppgift om denna avkastning kan dock ofta vara vägledande. Anställes en ersättare i företaget, bör företagets bruttoavkastning, d. v. s. innan avkastningen minskats med ersättarens löneförmåner, som regel kunna antagas bli densamma under tjänstgöringen som före denna. Överskottet av nettoavkastningen, vid vars beräkning hänsyn skall tagas jämväl till naturaförmåner, som familjemedlemmarna tillgodogöra sig ur företaget, skall därefter i den mån detta överstiger 200 kr minska familjebidraget.

I vissa fall kan avkastningen av ett företag icke beräknas för en kortare redovisningsperiod, exempelvis tiden för en repetitionsövning. På grund av företagets mer eller mindre säsongbetonade avkastning och på grund av möjligheten att från en redovisningsperiod till en annan förskjuta såväl inkomster som utgifter, är det många gånger nödvändigt att beräkna företagets avkastning för sistförflutna kalenderår och utnyttja tolftedelen härav för att erhålla ett månadsresultat. Denna metod kan som regel tillämpas. Den ger emellertid icke alltid ett rättvisande resultat: i ett fall kan en på sådant sätt beräknad inkomst vara för stor, t. ex. om företagaren är jordbrukare och under det sistförflutna året haft särskilt stora inkomster av skogsförsäljning, och i ett annat fall kan den vara för ringa med hänsyn till att företaget då var nystartat.

## 2. Näringsbidrag

Näringsbidrag utgår i två former, näringsbidrag enligt 14 § familjebidragsförordningen, som är ett bidrag för upprätthållande av ett företag under militärtjänstgöring och som utesluter familjepenning och bostadsbidrag, samt näringsbidrag enligt 15 § samma förordning, som är ett bidrag vid sidan om familjepenning och bostadsbidrag för att möjliggöra att ett under tjänstgöringen nedlagt företag återupptages.

Näringsbidrag för upprätthållande av ett företag må beviljas egen företagare eller den som är anställd i företaget, som drives av hans hustru. För att näringsbidrag skall kunna utgå kräves att ökade avlöningskostnader uppkommit i företaget till följd av företagarens militärtjänstgöring och att dessa kostnader skall ha medfört behov av bidrag för att företaget skall kunna upprätthållas. Täcker företagets inkomster och utgifter varandra, kan enligt de av tillsynsmyndigheten utfärdade anvisningarna näringsbidrag icke beviljas. Även om företaget visar underskott till följd av ökade

avlöningskostnader, kan näringsbidrag ej utgå, om kostnaderna avser företagarens hustru eller hans barn under 16 år. Om näringsbidrag kan beviljas för avlönande av annan företagaren närstående beror på prövning i varje särskilt fall. Slutligen måste för att näringsbidrag skall kunna utgå antagas att förutsättningar finnes för företagets fortsatta drivande. Härutöver må nämnas att näringsbidrag kan utgå till företagare, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), endast därest tillsynsmyndigheten lämnat medgivande. Föreligger ovan angivna förutsättningar sammanräknas det uppskattade underskottet i rörelsen med övrigt familjebidragsbehov, d. v. s. med den familjepening och det bostadsbidrag, till vilket företagaren kan vara berättigad. Vid bestämmande av familjepeningen och bostadsbidraget skall hänsyn tagas till inkomster i familjen från andra inkomstkällor än företaget på samma sätt som vid vanlig behovsprövning. Visar det sig vid sammanräkningen, att summan av underskottet i företaget och familjebidragsbehovet faller inom ramen för maximal familjepening och/eller bostadsbidrag bör familjepening och/eller bostadsbidrag beviljas. I annat fall beviljas näringsbidrag med det belopp, som motsvarar behovet. Denna form av näringsbidrag är maximerad till 22 kr 50 öre för dag.

Näringsbidrag för återupptagande av ett nedlagt företag kan, då synnerliga skäl föreligger, utgå för att bestrida nödvändiga utgifter för återupptagandet. Förutsättningar måste finnas för att återuppta det nedlagda företaget efter militärtjänstgöringens slut. Enligt tillsynsmyndighetens anvisningar måste den fordringen uppställas att uteblivet näringsbidrag skulle äventyra återupptagandet eller i vart fall vålla mer betydande svårigheter för företagaren att återuppta företaget eller att företagaren skulle åsamkas så stora skulder för företaget att avkastningen efter återupptagandet ej skulle bli tillräcklig för hans och hans familjs försörjning. Även för denna form av näringsbidrag fordras tillsynsmyndighetens medgivande, då det gäller företagare, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd). Bidraget är maximerat till 225 kr för månad.

### **Departementspromemorian**

Promemorian lägger till en början vissa principiella synpunkter på frågorna om familjebidrag till näringsidkare. Härvid anföres i huvudsak följande.

Den grundläggande principen för familjebidragssystemet är att allt familjebidrag är behovsprövat och icke avsett att kompensera för inkomstbortfall eller förlust. Samtidigt måste man beakta de för företagarna speciella förhållandena. En arbetstagare kan sålunda i allmänhet återgå till sin anställning omedelbart efter militärtjänstgöringens slut, medan företagaren på grund av tjänstgöringen icke blott får ett inkomstbortfall under denna

utan ofta även får rubbningar i sina förvärvsmöjligheter efter denna. Följderna härav kan sträcka sig ganska långt fram i tiden och även medföra vissa direkta utgifter och förluster av icke obetydlig omfattning. Detta kan motivera att familjebidragsbestämmelserna för företagare utformas på ett särskilt sätt, så att de sammantagna familjebidragsbestämmelserna lämnar ett fullgott skydd åt dessa. Det allmänna syftet med familjebidrag till företagare är självfallet dels att — på samma sätt som beträffande löntagare — garantera försörjning och bostad åt företagarens familj, dels ock att trygga företagets fortbestånd. Man synes därför böra betrakta företagarens familj som en enhet och företaget som en annan enhet. Familjens behov tillgodoses med familjepening och bostadsbidrag, varvid överskott i företaget under militärtjänstgöringen påverkar familjebidraget såsom varje annan inkomst. Företagets behov, d. v. s. underskott i företaget, tillgodoses genom näringsbidrag. Med denna utgångspunkt bör de olika bidragsformerna, familjepening och bostadsbidrag, å ena sidan, samt näringsbidrag, å andra sidan, utgå jämsides med varandra.

I det följande redogöres för promemorians förslag rörande dels frågan hur företagets avkastning skall beräknas under företagarens militärtjänstgöring, dels frågan hur ett överskott skall inverka på familjepeningen och bostadsbidraget, dels ock frågan hur näringsbidragen skall utformas vid fall av underskott i företaget.

### 1. Beräkning av företagets avkastning

I promemorian framhålles att kärnpunkten vid bedömande av frågan om familjebidrag till företagare är hur företagets avkastning under militärtjänstgöringen skall beräknas. Myndigheternas nuvarande praxis för att bestämma avkastningen leder ofta till resultat, som framstår som mindre tilltalande. Enligt promemorian torde den största felaktigheten ligga i att man i ett flertal fall utgår från att företagets nettoavkastning under en månads militärtjänstgöring är en tolfedel av den normala årsinkomsten trots bortfallet av företagarens arbetsinsats och oavsett om denna ersättes eller icke. Promemorian utgår i stället från betraktelsesättet att bortfallet under militärtjänstgöringen av företagarens arbetsinsats i princip medför att företagets nettoavkastning sjunker. Det framhålles emellertid, att man icke utan vidare kan utgå från att en minskning alltid uppstår under tjänstgöringen. Sålunda får det antagas att den normala inkomsten av företaget kan bibehållas, om företagaren anskaffar en någorlunda fullgod ersättare. För övriga fall, där företagaren ej anskaffar ersättare, bör man däremot enligt promemorian förutsätta att bortfallet av arbetsprestationen i företaget medför minskning av den mot arbetsprestationen svarande inkomsten. Hur stor denna minskning blir varierar från fall till fall och beror på ett flertal olika faktorer. Hänsyn måste enligt promemorian tagas bl. a. till företagets



bransch och omsättning, antalet anställda, tidpunkten för militärtjänstgöringen, arbetsinsats av hustru eller annan nära anhörig m. m. Det torde vara omöjligt — framhålles i promemorian — att utarbeta bestämmelser, som tar hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, utan schematiska beräkningar blir nödvändiga. I syfte att finna ett sätt att bestämma inkomstförlusten, som med rättvisande resultat kan användas i de vanligaste fallen, har enligt promemorian skilda beräkningsmetoder prövats på vissa föreliggande ärenden av normal natur, varvid hänsyn jämväl tagits till de erfarenheter, som under årens lopp vunnits vid behandlingen av ärenden rörande familjebidrag till företagare.

På grund av den gjorda undersökningen föreslås i promemorian att företagen indelas i tre grupper allt efter det sätt, på vilket ett företag enligt vunna erfarenheter regelmässigt bedrivs under tid då företagaren är inkallad till militärtjänstgöring. Inom varje grupp bör enligt promemorian skilda beräkningsregler gälla för att få fram företagets nettoavkastning under tjänstgöringen.

*Grupp 1* skall enligt promemorian omfatta företag, där särskild, någorlunda fullgod ersättare anställs under företagarens militärtjänstgöring. Denne ersättare får dock icke vara hustru eller barn eller adoptivbarn under 16 år. Till denna grupp bör även hänföras företag, där redan anställd personal gör en betydande merinsats mot en däremot svarande väsentlig löneökning. Företagen får i dessa fall anses kunna drivas i stort sett som vanligt och lämna normal avkastning, vilken principiellt beräknas utgöra för månad en tolfedel av den normala rörelseinkomsten för ett helt kalenderår. Från avkastningen skall avräknas lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen.

Till *grupp 2* hänföres i promemorian företag, där ersättare icke anställs men där företagarens hustru eller hans barn eller adoptivbarn under 16 år gör en viss arbetsinsats, eventuellt merinsats, varigenom rörelsen hjälpligt hålles igång. Till denna grupp torde även böra hänföras dels fall, då anställd personal genom en begränsad merinsats upprätthåller företaget nödortfött, dels fall där visserligen ersättare finnes men denne på grund av ålder, bristande tid eller kvalifikationer e. d. endast i begränsad omfattning kan arbeta i företaget. I de angivna fallen anses företagen lämna hälften av normal avkastning, för månad beräknad enligt tolfedelningsmetoden. Att härifrån icke skall avräknas den eventuella ersättning som kan utbetalas till familjemedlem eller den mindre löneökning som kan ifrågakomma till anställd personal framgår av det följande.

*Grupp 3* omfattar enligt promemorian företag, som upprätthålles utan någon som helst ersättare eller insats från anhörigs sida. Till denna grupp bör även hänföras företag, där anställd personal saknar möjlighet att genom merinsats påverka avkastningen, samt i vissa fall företag, som nedlägges partiellt. Även företag, som nedlägges helt, hänföres i promemorian till

grupp 3. Företagen anses icke lämna någon avkastning som bör påverka familjebidragsbehovet.

## 2. Behovsprövning av familjepening och bostadsbidrag

Såsom förut framhållits skall ett överskott i företaget verka reducerande på familjepeningen och bostadsbidraget. I promemorian konstateras i anslutning härtill att den angivna gruppindelningen och avkastningsberäkningen görs särskilda behovsprövningsregler aktuella beträffande familjebidrag till företagare hänförliga till grupp 1, i den mån lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen icke överstiger den beräknade avkastningen, samt till företagare hänförliga till grupp 2. Det framhålles vidare, att de erforderliga behovsprövningsreglerna självfallet kan konstrueras på olika sätt men att strävan bör vara att åstadkomma enkla och rättvisande regler, som utan svårighet kan tillämpas av de familjebidragsbeviljande myndigheterna. I promemorian överväges tre skilda metoder. De två första metoderna anknyter till de förut redovisade bestämmelserna om normerad behovsprövning i 14 § familjebidragskungörelsen. Enligt den första metoden behandlas två tredjedelar av avkastningen som företagarens arbetsinkomst och en tredjedel som inkomst av kapital. Den andra metoden innebär att avkastningen från företag hänförliga till grupp 1 i sin helhet betraktas som företagarens arbetsinkomst, medan avkastningen från företag hänförliga till grupp 2 betraktas som hustruinkomst. Hur de avdragsfria beloppen konstrueras enligt dessa bägge metoder framgår av det föregående. Den tredje metoden innebär enligt promemorian ett schabloniserat avdragsfritt belopp, som för företagare i grupp 1 på samma sätt som i nuläget bestämmes till 200 kr för månad och för företagare tillhörande grupp 2, där rörelsen oftast upprätthålles genom hustruns arbetsinsats, till 400 kr för månad. Återstående överskott avdrages i sin helhet från familjepeningen och bostadsbidraget. Det högre avdragsfria beloppet för företagare i grupp 2 motiveras med att lön till familjemedlem eller annan ersättare icke bör avräknas från företagets avkastning, beräknad på sätt förut angivits, eftersom det torde vara svårt att ge regler för en rättvisande avräkning, i vart fall då någon familjemedlem gör en arbetsinsats i företaget.

På grundval av gjorda beräkningar, hur de tre metoderna inverkar på familjepeningen och bostadsbidraget, förordas i promemorian den sistnämnda metoden med ett avdragsfritt schablonbelopp, vilken enligt promemorian synes ge det för företagarna gynnsammaste resultatet.

Det anföres vidare i promemorian.

Ett genomförande av de skisserade bestämmelserna innebär att högre familjebidrag än f. n. kan utges i sådana fall, där verkligt behov av en förbättrad familjebidragsgivning föreligger. För lägre inkomsttagare tillhörande grupperna 2 och 3 torde sålunda hela familjepenningsbehovet i regel

bli täckt och dessutom en större eller i vart fall en stor del av bostadskostnaden. Detta innebär en avsevärt förbättrad bidragsgivning i förhållande till den f. n. rådande, då utrymme ofta ej finnes för familjebidrag. Kritiken har också närmast inriktat sig på flertalet fall som här hänföres till grupp 2 eller 3.

De föreslagna bestämmelserna synes vidare ägnade att underlätta och förbättra handläggningen av hithörande familjebidragsärenden. Detta sker i viss mån redan genom att enkla fixerade normer föreslås införda för behovsprövningen. Emellertid torde förenklingen och förbättringen främst ligga i den föreslagna gruppindelningen. Denna kommer nämligen att underlätta bedömningen av ett företags avkastning under företagarens militärtjänstgöring, vilken bedömning är av grundläggande betydelse för att fastställa familjebidraget. Vidare synes gruppindelningen ge större möjlighet än nu att behandla ärendena på ett någorlunda likformigt sätt. Det ligger i sakens natur att den föreslagna gruppindelningen icke helt kan lösa problemen ifråga om familjebidrag till företagare. En olägenhet med gruppindelningen kan i visst fall vara, att det i praktiken kan bli svårt att avgöra, till vilken grupp ett företag skall hänskjutas. Onekligen kommer vissa gränsfall att uppstå. I allmänhet synes dock problemen i frågan om ett företag skall hänskjutas till grupp 1 att vara överkomliga, även om man icke kan bortse från att det i en del fall kan vara svårt att avgöra, om ett företag bör tillhöra denna grupp eller grupp 2. Svårigheten ligger bl. a. i att bedöma ersättarens kvalifikationer. Härvid torde emellertid den överenskomna lönen till ersättaren kunna tjäna till ledning. Även mellan grupperna 2 och 3 kan gränsfall finnas. Om förhållandena i något enstaka fall skulle vara sådana, att en strikt tillämpning av de föreslagna bestämmelserna skulle medföra ett orättvisande familjebidrag, synes föreskriften i 14 § 3 mom. familjebidragskungörelsen kunna tillämpas, enligt vilken bidraget kan bestämmas till skäligt belopp. Vidare förutsättes att skäligheten av kostnaderna i företaget, exempelvis lön till ersättare, alltid blir föremål för särskild prövning.

### 3. Näringsbidragets utformning

Med utgångspunkt från den tidigare angivna förutsättningen att näringsbidrag skall kunna beviljas för att täcka ett underskott i företaget föreslås i promemorian att de bägge nuvarande näringsbidragsformerna — näringsbidrag för upprätthållande av ett företag och näringsbidrag för återupptagande av ett nedlagt företag — bibehålles.

Beträffande näringsbidrag för upprätthållande av ett företag utgår promemorian från den tidigare angivna gruppindelningen och den för varje grupp angivna avkastningsberäkningen. Det erinras i promemorian om att företag hänförliga till grupp 1, där alltså någorlunda fullgod ersättare anställs under företagarens militärtjänstgöring eller anställd personal gör en betydande merinsats under tjänstgöringen mot en däremot svarande väsentlig löneökning, anses lämna normal avkastning. Då härifrån emellertid skall avräknas lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen kan lönen eller löneökningen överstiga den normala avkastningen. Nä-

ringsbidrag bör då utgå för att täcka mellanskillnaden. Det är enligt promemorian svårt att tänka sig något annat praktiskt fall, där näringsbidrag kan bli aktuellt för företagare hänförliga till grupp 1. Företag hänförliga till grupp 2, som upprätthålles hjälpligt genom insats eller merinsats av företagarens hustru eller hans barn eller adoptivbarn under 16 år eller genom en begränsad merinsats av anställd personal, anses under militärtjänstgöringen ge halva den normala avkastningen. Då företagen sålunda ger överskott och av skäl som förut redovisats hänsyn ej bör tagas till den eventuella lön, som kan utbetalas till familjemedlem eller annan ersättare, finnes enligt promemorian i dessa fall ej utrymme för näringsbidrag. Företag hänförliga till grupp 3, som icke nedlagts helt men som upprätthålles utan någon som helst ersättare eller insats från anhörigs sida, anses slutligen icke lämna någon avkastning som bör påverka familjebidragsbehovet. För dessa företag är det svårare att fastställa om underskott skall anses ha uppstått under militärtjänstgöringen. Företagen är emellertid icke i egentlig mening nedlagda och får väl då allmänt — framhålles i promemorian — antagas lämna åtminstone en mindre avkastning, så att de kan bära de fasta och andra kostnader som må föreligga. Något tillskott i form av näringsbidrag synes därför i regel enligt promemorian icke behövas för dessa företag, men om företagaren kan visa, att underskott uppstår under militärtjänstgöringen, synes företaget böra anses som nedlagt.

Vad härefter angår näringsbidrag för återupptagande av ett nedlagt företag utgår promemorian från att ett sådant företag måste anses lämna underskott under militärtjänstgöringen motsvarande olika löpande utgifter, såsom lokalhyra, räntor m. m. Näringsbidrag bör sålunda enligt promemorian liksom i nuläget beviljas för de löpande utgifter som prövas nödvändiga för att företaget skall kunna återupptagas efter tjänstgöringens slut. Det föreslås dock att det ej som nu skall krävas, att synnerliga skäl föreligger för att ifrågavarande näringsbidrag skall kunna utgå.

I promemorian fastslås att som allmänna villkor för näringsbidrag liksom f. n. bör gälla, att förutsättningar måste antagas vara för handen för företagets fortsatta drivande eller återupptagande och att näringsbidrag under första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) fordrar tillsynsmyndighetens medgivande. Allmänt förutsättes därjämte också att skäligheten av lön till ersättare respektive av utgifter för företagets återupptagande noggrant prövas.

Beträffande näringsbidragens belopp föreslås att det nuvarande maximibidraget för upprätthållande av ett företag, 22 kr 50 öre för dag eller 675 kr för månad, avrundas uppåt till 25 kr för dag och att maximibidraget för återupptagande av ett nedlagt företag delvis i förenhetligande syfte bestämmes till samma belopp, 25 kr för dag.

### Yttranden över departementspromemorian

De i promemorian framlagda förslagen tillstyrkes i sina huvuddrag av *överbefälhavaren*, efter försvarsgrenschefernas och rikshemvärnschefens hörande, varvid *överbefälhavaren* förklarar sig godta förslagen som en etappvis förbättring, samt av *försvarets civilförvaltning, försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, kammarrätten, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, statstjänstemännens riksförbund, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, riksförbundet landsbygdens folk, svenska landsbygdens ungdomsförbund, centralförbundet för befälsutbildning och Sveriges köpmannaförbund.*

*Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* avstyrker förslagen och uttalar, att de i vart fall icke utan en grundlig överarbetning bör läggas till grund för författningsändring.

Beträffande den föreslagna avkastningsberäkningen uttalar *överbefälhavaren*, att vanskliga avvägningsproblem kan uppkomma. *Överbefälhavaren* samt *försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* föreslår samtidigt att ett alternativt förslag blir föremål för prövning, vilket innebär att inkomstbortfallet för samtliga företagare bestämmes till ett schablonbelopp, som av *överbefälhavaren* föreslås till 1 200 kr för månad. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser det böra övervägas att låta den föreslagna gruppindelningen utgå, eftersom det synes tveksamt om man vinner likställighet mellan företagare i de olika grupperna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att gruppindelningen endast bör innefatta ett råd till familjebidragsnämnderna om hur avkastningen i normala fall må beräknas och att det lämpligen bör läggas i myndighetens hand att efter prövning av omständigheterna i det särskilda fallet göra avsteg från det resultat som erhålles genom schablonmässig tillämpning av den för en viss grupp anvisade regeln, om resultatet icke är rimligt. *Länsstyrelsen* understryker vidare svårigheten att på ett rättvist sätt bedöma lönen till ersättare och förutsätter, att den familjebidragsbeviljande myndigheten tillägges stor frihet att skönsmässigt pröva skäligheten av lönen. Slutligen framhåller *länsstyrelsen*, att det icke synes rimligt att bortse från den avkastning som ett företag hänförligt till grupp 3 kan lämna under företagarens militärtjänstgöring, ehuru någon prestation icke utföres av den värnpliktige eller av någon ersättare för denne.

I fråga om behovsprövningen av familjepeningen och bostadsbidraget uttalar *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, att likställighet i fråga

om familjebidrag mellan företagare och löntagare överhuvudtaget är svår att uppnå men att förslaget innebär att olikheterna mellan dessa bägge inkomsttagargrupper accepteras som princip. *Försvarets civilförvaltning* och *överståthållarämbetet* förordar, att frågan om avkastningens inverkan på familjepeningens och bostadsbidragets storlek löses så att avkastningen från företag hänförligt till grupp 1 behandlas som företagarens arbetsinkomst enligt bestämmelserna i 14 § 1 mom. a) familjebidragskungörelsen och avkastningen från företag hänförligt till grupp 2 som hustruinkomst enligt 14 § 1 mom. b) kungörelsen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* vill behandla avkastningen från företaget, oavsett om det är hänförligt till grupp 1 eller 2, som företagarens arbetsinkomst.

### Departementschefen

Företagare, som fullgör militärtjänstgöring, är berättigad till familjebidrag i form av familjepening, bostadsbidrag och näringsbidrag enligt följande regler. För familjepeningen anges i familjebidragsförordningen maximibelopp för olika kategorier av familjemedlemmar. Bostadsbidrag utgår i första hand för bestridande av kostnaderna för familjebostad, högst med belopp som svarar mot de faktiska kostnaderna. Inkomster för företagaren och hans familj påverkar familjepeningen och bostadsbidraget enligt de i familjebidragskungörelsen givna bestämmelserna om normerad behovsprövning. Visar företaget nettoöverskott påverkar enligt av tillsynsmyndigheten utfärdade anvisningar denna inkomst familjepeningens och bostadsbidragets storlek på så sätt att 200 kr (före den 1 juli 1960 100 kr) i månaden är avdragsfritt, medan återstoden i sin helhet avdrages från familjepeningen och bostadsbidraget. Under förutsättning att företagarens familjemedlemmar fyller ett arbetskraftsbehov i företaget, som föranledes av företagarens bortovaro och som eljest måste tillgodoses genom anställande av avlönad arbetskraft, kan det avdragsfria beloppet höjas. Föreligger underskott i företaget till följd av ökade avlöningskostnader till annan än företagarens hustru och hans barn under 16 år, och har dessa kostnader medfört behov av bidrag för att företaget skall kunna upprätthållas kan näringsbidrag för upprätthållande av företaget utgå med högst 22 kr 50 öre för dag. I första hand tillgodoses dock familjens behov i dessa fall med familjepening och bostadsbidrag. Det är först när maximibeloppet för familjepening och bostadsbidrag icke räcker till för att täcka även underskottet som näringsbidraget utgår, och denna form av bidrag utesluter familjepening och bostadsbidrag. Är företaget nedlagt eller betraktas det som nedlagt under företagarens militärtjänstgöring kan, om synnerliga skäl föreligger, vid sidan av familjepening och bostadsbidrag utgå näringsbidrag för återupptagande av företaget. Detta näringsbidrag är alltså avsett att bestrida nödvändiga utgifter för att företaget skall kunna åter-

upptagas efter tjänstgöringens slut. För bägge formerna av näringsbidrag gäller, att de icke utan tillsynsmyndighetens medgivande kan utgå till företagare, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Det må i detta sammanhang framhållas att frågan om företaget visar nettoöverskott eller underskott under företagarens militärtjänstgöring, d. v. s. frågan om hur företagets avkastning skall beräknas, icke reglerats närmare i gällande bestämmelser. I de av tillsynsmyndigheten utfärdade anvisningarna framhålls blott, att det utan tvivel uppkommer svårigheter att beräkna avkastningen från ett företag under företagarens militärtjänstgöring och att som grund för bedömandet av avkastningen skall ligga de uppgifter, som företagaren lämnar i ansökan om familjebidrag. I anvisningarna uttalas vidare, att avkastningen i vissa fall icke kan beräknas för en kortare redovisningsperiod, exempelvis tiden för en repetitionsövning, och att det därför på grund av företagets mer eller mindre säsongbetonade avkastning och på grund av möjligheten att från en redovisningsperiod till en annan förskjuta såväl inkomster som utgifter, många gånger är nödvändigt att beräkna företagets avkastning för sistförflutna kalenderår och utnyttja tolfteleden därav för att erhålla ett månadsresultat.

Kritik har vid flera tillfällen riktats mot gällande regler om familjebidrag till företagare. Jag får i detta hänseende särskilt hänvisa till motionerna I: 524 och II: 651 till 1960 års riksdag samt I: 7 och II: 17 till 1962 års riksdag (jämför L<sup>2</sup>U 1960: 7 och 1962: 18, vilka godkändes av riksdagen). Kritiken i motionerna riktade sig framför allt mot att företaget enligt gällande bestämmelser ofta anses lämna normal avkastning under företagarens militärtjänstgöring, i regel beräknad enligt tolfteledningsmetoden, vilket medför att många företagare i praktiken ställs utanför möjligheten till familjebidrag. Enligt motionärerna borde utgångspunkten i stället vara att företagaren finge vidkännas ett inkomstbortfall under tjänstgöringen, vilket för en månads militärtjänstgöring motsvarade en tolfte-del av den normala årsavkastningen.

Den angivna utgångspunkten, att företagaren under militärtjänstgöringen får vidkännas ett inkomstbortfall, ligger till grund för förslagen i den inom försvarsdepartementet upprättade promemorian. För att fastställa företagets avkastning under tjänstgöringen föreslås i promemorian att företagen indelas i tre grupper. Till grupp 1 skall hänföras företag, som upprätthålles genom att särskild ersättare anställs under företagarens militärtjänstgöring; dock icke företagarens hustru eller barn under 16 år. Gruppen skall även omfatta företag, där redan anställd personal gör en betydande merinsats. Företagen anses lämna normal avkastning, vilken principiellt beräknas för månad enligt tolfteledningsmetoden. Från denna avkastning skall avräknas de ökade lönekostnaderna. Grupp 2 skall omfatta företag, där ersättare icke anställs men där företagarens hustru eller hans barn under 16 år gör en viss arbetsinsats eller merinsats. Gruppen skall även omfatta

företag, där redan anställd personal genom en begränsad merinsats nöd- torftigt upprätthåller företaget, samt företag, där ersättare för företagaren finnes men endast i begränsad omfattning kan arbeta i företaget. Företag hänförliga till denna grupp anses lämna hälften av normal avkastning, för månad beräknad enligt tolfedelningsmetoden. Här skall icke från avkastningen avdragas eventuell lön till anhörig, anställd personal eller ersättare. Grupp 3 slutligen skall omfatta övriga företag. Företag, som upprätthålles under företagarens militärtjänstgöring och som är hänförliga till denna grupp, anses icke lämna någon avkastning som bör påverka familjebidrags- behovet. Å andra sidan anses dessa företag kunna bära fasta och andra kostnader och alltså icke lämna underskott. Företag, som är nedlagda under företagarens militärtjänstgöring, anses lämna ett underskott motsvarande olika löpande utgifter, såsom lokalhyra, räntor m. m.

I anslutning till den angivna gruppindelningen och avkastningsberäk- ningen föreslås i promemorian särskilda behovsprövningsregler beträffande familjepenning och bostadsbidrag dels till företagare hänförliga till grupp 1, i den mån i dessa företag lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen icke överstiger den beräknade avkastningen, dels ock till företagare hänförliga till grupp 2. Förslaget innebär att av överskottet 200 kr i månaden är avdragsfritt för företagare i grupp 1 och 400 kr i må- naden för företagare i grupp 2, medan återstående överskott i sin helhet av- drages från familjepenningen och bostadsbidraget.

Beträffande slutligen näringsbidragens utformning utgår promemorian från den förutsättningen att familjens behov skall tillgodoses med familje- penning och bostadsbidrag, medan företagets behov, d. v. s. underskott i fö- retaget, skall tillgodoses med näringsbidrag. På grund härav föreslås att näringsbidrag skall kunna utgå jämsides med familjepenning och bostads- bidrag. I fråga om förutsättningarna för att erhålla näringsbidrag föreslås i promemorian inga större ändringar i förhållande till vad som nu gäller; en höjning av näringsbidragens maximibelopp till 25 kr för dag avses dock skola komma till stånd.

De i promemorian framlagda förslagen tillstyrkes i sina huvuddrag av så gott som samtliga remissmyndigheter.

För egen del finner jag den i de förenämnda motionerna framförda kriti- ken mot gällande bestämmelser om familjebidrag till företagare berättigad. Denna kritik har särskilt riktat sig mot sättet för att beräkna företagets av- kastning under företagarens militärtjänstgöring. Jag delar den i motionerna och promemorian framförda uppfattningen att utgångspunkten för avkast- ningsberäkningen bör vara att företagaren under tjänstgöringen får vidkän- nas ett inkomstbortfall. Storleken av hans förlust växlar självfallet från fall till fall. Det torde inte vara möjligt att utforma bestämmelser, som tar hän- syn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet, utan schematiska be- räkningsmetoder blir nödvändiga. Den i promemorian föreslagna gruppindel-



ningen och avkastningsberäkningen förefaller mig väl avvägd och rättvisande samt synes även ägnad att underlätta och förbättra handläggningen av hithörande familjebidragsärenden. Såsom framhållits i promemorian och jämväl påpekats av några remissmyndigheter kan vissa problem uppkomma beträffande gränsdragningen mellan de olika grupperna, särskilt kanske när det gäller att bedöma om ett företag, där ersättare för företagaren finnes, skall hänföras till grupp 1 eller till grupp 2. Hithörande frågor torde emellertid enligt min mening kunna lösas utan större svårigheter. Vederbörande myndighet har också möjlighet att i det enskilda fallet korrigera det genom en strikt tillämpning av den föreslagna gruppindelningen uppkomna resultatet, om detta skulle te sig ur rättvisesynpunkt mindre tilltalande. Jag ansluter mig därför till de i promemorian i denna del framlagda förslagen.

Beträffande de föreslagna reglerna för behovsprövning i de fall, då ett företag visar överskott under företagarens militärtjänstgöring, har några remissmyndigheter föreslagit att överskottet i behovsprövningshänseende skall behandlas som företagarens inkomst eller beträffande företag hänförliga till grupp 2 som hustruinkomst. Härigenom skulle otvivelaktigt vissa fördelar vinnas i förhållande till det i promemorian förordade förslaget; bl. a. skulle företagare och löntagare bli mera likformigt behandlade och det avdragsfria beloppet för företagare skulle icke bli fixerat utan fastställt till en kvotdel av överskottet. Å andra sidan måste beaktas att den beräknade avkastningen från ett företag som hänföres till grupp 1 är ett överskott, som påverkar familjepeningen och bostadsbidraget först sedan lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen avdrags, medan avkastningen från ett företag som hänföres till grupp 2 är ett överskott, som i sin helhet påverkar dessa bidrag, vilket talar mot att i behovsprövningshänseende likställa företagare i dessa bägge grupper. Vidare är avkastningen från företag hänförliga till grupp 2, även om den i flertalet fall är avhängig av hustruns insats i företaget, icke i egentlig mening hustruinkomst. Slutligen sker avkastningsberäkningen enligt schematiska metoder, vilket gör det naturligt att också de avdragsfria beloppen schabloniseras. Jag finner därför det i promemorian föreslagna systemet vara att föredra. De föreslagna avdragsfria beloppen — 200 kr i månaden för företagare i grupp 1 och 400 kr i månaden för företagare i grupp 2 — synes mig väl avvägda.

De i promemorian framlagda förslagen om utformningen av näringsbidragen kan jag slutligen tillstyrka.

Sammanfattningsvis anser jag att de föreslagna ändringarna i fråga om familjebidrag till företagare synes väl ägnade att tillgodose den enskilde företagaren och att undanröja de olägenheter som vidlåder de nuvarande bestämmelserna på området. Merkostnaderna vid genomförandet av förslagen kan uppskattas till ca 500 000 kr för år.

Erforderliga bestämmelser i fråga om avkastningsberäkningen under

företagarens militärtjänstgöring och om behovsprövningen, när företaget visar överskott, torde vara av beskaffenhet att liksom f. n. böra utfärdas av tillsynsmyndigheten. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att tillse att sådana bestämmelser blir utfärdade i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag som jag här redovisat. Den ändrade utformningen av näringsbidragen nödvändiggör emellertid ändring i familjebidragsförordningen. Det nuvarande förbudet i 17 § mot att näringsbidrag för upprätthållande av ett företag utgår jämsides med familjepenning och bostadsbidrag måste sålunda upphävas, varjämte höjningen av näringsbidragens maximalbelopp m. m. medför ändringar i 14 och 15 §§. I anledning härav har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99). Förordningen bör träda i kraft den 1 januari 1963.

---

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen

att antaga inom försvarsdepartementet upprättat förslag till *förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99)*.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:  
*Eric Wachtmeister*